

Qualitative study of lived experiences of virtual education from the perspective of students during the corona outbreak

Karim Sevari, Yasaman Sevari

¹ Associate Professor, Department of Educational Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran

² Ph. D. of Psychology, Department of Psychology and Educational Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Abstract

With the onset of the Corona virus, many educational institutions were closed and their educational methods were changed. The purpose of the present study was to investigate the lived experiences of virtual education of students in the era of Corona. The participants were 60 male and female students of Payam Noor University of Ahvaz, who were selected voluntarily and asked to share their experiences of virtual education. Due to the fact that the classes were virtual and the physical presence of the students was low, they were selected from among the applicants to the university. The qualitative research method is phenomenology. Data were obtained through a researcher-made questionnaire (with adequate reliability and validity) and a semi-structured interview. Content validity (60 students, 3 psychology professors, and one educational science professor) was used to measure the validity of the findings, and Cronbach's alpha was used to measure reliability. Data analysis was done with the help of seven-step coding by Collaizzi (1978). The results showed that the lived experiences of virtual education from the students' point of view have two general positive themes (savings, reduction of accidents, and useful attendance) and their negative lived experiences of virtual education (reduction of social interactions, physical problems, learning and evaluation problems, and technical problems). Composed. Due to the fact that virtual education has strengths, therefore, in order to develop this method of education, it is possible to provide a solution for their development, and with proper planning, its negative aspects can be reduced.

Keywords: Lived experiences, Students, The corona outbreak, Virtual learning The qualitative research method is phenomenology

مطالعه کیفی تجارب زیسته آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان در دوران همه‌گیری کرونا

کریم سواری^{*}، یاسمن سواری

^۱ دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
^۲ دانشجوی دکتری روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

چکیده

با شروع بیماری کرونا خیلی از موسسات آموزشی تعطیل شدند و روش آموزشی خود را تغییر دادند. هدف پژوهش حاضر بررسی تجارب زیسته آموزش مجازی دانشجویان در دوران کرونا بود. مشارکت کنندگان ۶۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه پیام نور اهواز بودند که به صورت داوطلبانه انتخاب و از آنان خواسته که تجارب زنده خود را از آموزش مجازی مطرح کنند. با توجه به اینکه کلاس‌ها مجازی و حضور فیزیکی دانشجو کم بود لذا از بین مراجعان به دانشگاه انتخاب شدند. روش تحقیق کیفی از نوع پدیدارشناسی است. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته و پرسش‌نامه محقق ساخته (دارای پایایی و روایی مناسب) بدست آمد. برای سنجش روایی یافته‌ها از روایی محتوایی (۶۰ دانشجو و ۳ استاد روان‌شناسی و یک نفر از اساتید علوم تربیتی) و برای سنجش پایایی از آلفای کرونباخ استفاده گردید. تحلیل داده‌ها با کمک کدگذاری هفت مرحله‌ای کولازی (۱۹۷۸) انجام پذیرفت. نتایج نشان داد تجارب زیسته آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان از دو مضمون کلی مثبت (صرفه‌جویی، کاهش حوادث، و حضور مفید) و تجارب زیسته منفی آنان از آموزش مجازی (کاهش تعاملات اجتماعی، مشکلات بدنی، مشکلات یادگیری و ارزشیابی و مشکلات فنی) تشکیل شده است. با توجه به اینکه آموزش مجازی دارای نقاط قوت است لذا به منظور توسعه این روش آموزش می‌توان راهکار توسعه آنها را ارائه داد و با برنامه‌ریزی مناسب می‌توان از جنبه‌های منفی آن کم کرد.

واژگان کلیدی: آموزش مجازی، تجارب زیسته، دانشجویان، دوران شیوع کرونا

مقدمه

یکی از فنون آموزش الکترونیکی، آموزش آنلاین است (Siemens, 2009). آموزش آنلاین، این پتانسیل را دارد که می‌تواند سیستم آموزشی را با گسترش فرصت‌های آموزشی، تغییر جمعیت دانش‌آموزان و دانشجویان و تشویق توسعه روش‌های آموزشی جدید متحول کند، همچنین فرآیند یادگیری را قابل اطمینان‌تر، کارآمدتر و کمتر برای مربیان و دانش‌آموزان و دانشجویان ایجاد استرس می‌کند (UNESCO, 2020). اگرچه مطالعاتی وجود دارد که نشان می‌دهد آموزش آنلاین و سنتی از نظر نتایج یادگیری قابل مقایسه هستند، اما همچنین پذیرفته شده است که یادگیری آنلاین در مقایسه با یادگیری کلاس درس، فاقد تعامل است (Ocak 2020). آموزش آنلاین، به یکی از منابع مهم قرن بیست و یکم تبدیل شده است. یادگیری آنلاین ارائه آموزش از طریق منابع دیجیتال و از طریق استفاده از وسایل الکترونیکی ارائه می‌شود (Darkwa, 2021, and Antwi). آموزش آنلاین، محل تلاقی آموزش از راه دور؛ آموزش مبتنی بر رایانه و فناوری‌های اینترنتی است (Berge, 1995). به عبارتی آموزش مبتنی بر اینترنت را می‌توان اینگونه تعریف نمود: برنامه آموزشی مبتنی بر امکانات چند رسانه‌ای که از منابع اینترنت برای ایجاد محیط یادگیری معنادار، استفاده می‌کند تا موجبات رشد و حمایت از یادگیری را فراهم نماید (Cohen 1999). آموزش مبتنی بر اینترنت، متمرکز بر ارائه محتوای دروس به صورت آنلاین و شامل انواع امکانات چندرسانه‌ای از قبیل دیداری، شنیداری، نقاشی، نمایشی، انیمیشن و ویدیو است (Clark, 1994).

گسترش سریع کروناویروس (Covid-19) منجر به یک بیماری همه‌گیر جهانی شده و تاکنون میلیون‌ها نفر گرفتار و تمام جنبه‌های زندگی انسانی را در بر گرفت (Wang et al, 2020) و حتی چالش‌های فوق‌العاده‌ای را در بخش آموزش جهانی ایجاد کرده است (Crawford 2020) بطوریکه اکثر کشورها در تلاش

برای جلوگیری از انتشار ویروس و کاهش عفونت ناشی از آن، مؤسسات آموزشی را به طور موقت تعطیل کرده بودند (Tria, 2020). در همین راستا، مطالعه ویلیانی و همکاران (Villani et al, 2021) نشان داد که عدم امکان حضور در دانشگاه، باعث فاصله گرفتن از دوستان و ناتوانی در دیدن شریک زندگی خود و کاهش فعالیت بدنی، از جمله پیامدهای کروناویروس برای دانشجویان و دانش‌آموزان بود. نتایج مطالعه اوسو-فوردجور و همکاران (Owusu-Fordjour et al, 2020) نشان داد که بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ بر یادگیری تأثیر منفی داشته است. در همین رابطه داوون (Dhawon, 2020) بر این باور بود که نظام‌های آموزشی ناچار به آموزش برخط روی آورده‌اند. سپس کشورهای مختلف از آموزش حضوری به یادگیری از راه دور و همچنین دیجیتال (آموزش الکترونیکی) تغییر رویه دادند (et al, Crawford 2020). به همین مناسبت پوترا و همکاران (Putra et al, 2020) در یک نگاه کلی روایت کرده‌اند که این پدیده در تمامی کشورهای جهان در مواجهه با تعطیلی مؤسسات آموزشی مشاهده شد. بنابراین، در دوران تعطیلی طولانی مدت مدارس، آموزش و یادگیری تعطیل نشد و عدم حضور فیزیکی دانشجویان و دانش‌آموزان و اساتید و معلمان، مانع برقراری ارتباط آموزشی و تربیتی نشد. باوجود موانع موجود، واکنشی نسبتاً فراگیر به یک پدیده کلان اجتماعی به وقوع پیوست. از آنجا که این شرایط پیش‌بینی نشده بود و هنوز آمادگی برای مقابله با این چالش‌انچنان نبود و نیز زیرساخت‌های مناسبی مانند اینترنت پرسرعت و دسترسی ارزان به آن، بسترهای آموزشی (پلتفرم) کلاس درس مجازی توسط مراجع ذی‌صلاح برای این مواقع در کشور فراهم نشده بود اما در این وضعیت، خلاقیت‌های اساتید راهگشای مواجهه با این تعطیلات طولانی شد. آنها با امکانات موجود دست به کار شده و تدریس خودشان را در فضای مجازی ادامه دادند. هر چند بحران کووید ۱۹ باعث شد که نظام‌های آموزشی از آموزش مجازی به طور گسترده استفاده کنند اما از تجربه تدریس مجازی،

آموزشی می‌توان از روش‌های آموزش نوین با صرفه استفاده کرد (Romeo, Benfante, Castelli, 2020). در شرایطی که بیشتر افراد ظهور بیماری کووید-۱۹ را به طور کلی پدیده‌های منفی و زیان‌آور می‌بینند، می‌توان اظهار داشت که این بیماری همه‌گیر، فرصت‌هایی را برای پیشرفت‌های خلاقانه فراهم کرد که می‌تواند در درازمدت به بهبود آموزش و پرورش کمک کند. در همین خصوص، لوترا و مکزی (Luthra & Mackenzie, 2020) در پژوهشی با عنوان راهکارهایی جهت تغییر آموزش نسل‌های آینده نتیجه گرفته‌اند که ویروس کرونا می‌تواند به مربیان فرصت تفکر مجدد در این بخش را بدهد. یعنی در دنیایی که دانش، کلیک موس رایانه است، نقش مربیان نیز باید تغییر کند و دانش خود را به روز رسانی کنند. از طرفی باید اذعان کرد که این بیماری همه‌گیر فرصت‌هایی را برای بسیاری از افراد در زمینه‌های مختلف باز کرده و در همین خصوص تاکرو (Toquero 2020) معتقد است که همه‌گیری جهانی کووید ۱۹ فرصت‌هایی را برای ملت باز کرده تا روش‌های آموزشی فعلی خود را به روز کند و تمرکز خود را بر استفاده از فن‌آوری نوین معطوف کند. به همین دلیل دانشجویان و دانش‌آموزان موظف شدند روش یادگیری خود را از کلاس حضوری به آموزش آن‌لاین تغییر دهند. در همین راستا بررسی‌ها نشان می‌دهد معلمان در آموزش مجازی در دوره همه‌گیری کووید-۱۹ با مشکلاتی مانند موانع فنی، شرطی‌سازی دانش‌آموزان، مشارکت دانش‌آموزان در آموزش و تجربه آموزش آن‌لاین (Rasmitadila et al, 2020)؛ کمبود فرصت‌ها، استفاده از شبکه اینترنت، برنامه ریزی، اجرا و ارزیابی یادگیری و همکاری با والدین مواجه هستند (Fauzi & Khusuma, 2020).

در همین رابطه حسنی، غلام آزاد و نویدی (Hassani, Golamazad & Navidy, 2021) مطالعه‌ای با عنوان بررسی تجارب زیسته آموزش مجازی معلمان نشان دادند دو مضمون کلی (آماده

اطلاعات کافی برای شناخت عمیق این وضعیت در دست نبود (Huber & Helm, 2020). بر همین اساس ساز و کارهای بسیار گسترده‌ای برای پیشبرد امور آموزشی و تحقیقاتی با تمرکز بر بستر فضای مجازی و آموزش از راه دور طراحی و تدوین گردید.

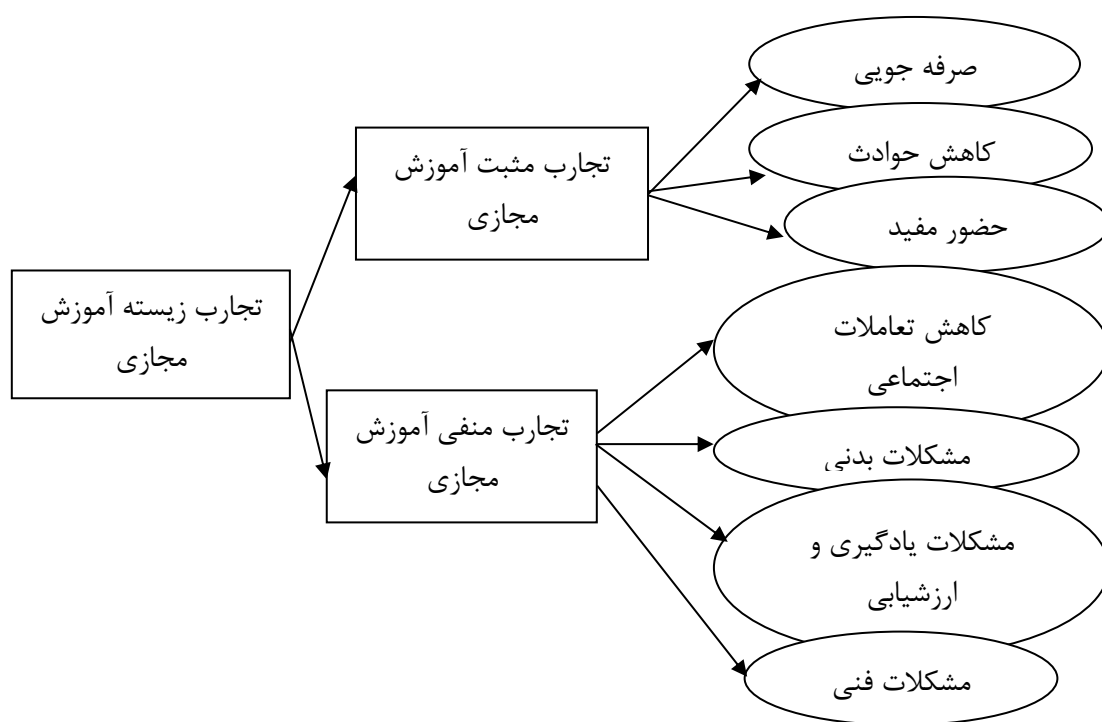
از لحاظ سابقه بحث در خصوص ضرورت و اضطرار آموزش‌های مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا مطالعات کمتری صورت گرفته است. وو (Wu, 2021) طی مطالعه‌ای نشان داد معلمان مدارس ابتدایی تمایل بیشتری به استفاده از ویدئوهای خانگی داشتند و صفحه نمایش خود را برای تدریس به اشتراک می‌گذاشتند و تنوع زیادی از تعاملات آموزشی را ترتیب می‌دادند. ضمناً رفتارهای آموزشی معلمان شامل تماس تلفنی، تدریس با صفحه نمایش، دادن تکالیف در کلاس، تماس تصویری و صوتی بود. باتاک، باکیران و آگاتون (Batac, Baquiran & Agaton 2021) طی مطالعه‌ای نشان دادند که علیرغم انعطاف‌پذیری در استفاده از یادگیری ترکیبی، معلمان در بکارگیری این روش در طول همه‌گیری با چالش‌های مختلفی از جمله آمادگی، سواد فن‌آوری، دسترسی به فن‌آوری، مشکلات مالی و خطر سلامت مواجه شدند. تود (Todd 2020) در مطالعه خود با عنوان ادراک معلمان از تدریس کلاسی به مجازی اظهار داشت که بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ با ایجاد قاعده‌های جدید آموزشی، تغییر عظیمی در آموزش ایجاد کرده است. تحول ناگهانی این امر و تاثیر آن بر معلمان منجر به ظهور مشکلات متعددی شده است اما بسیاری از این مشکلات قابل حل بود. در این راستا، پیکوک و کووان (Peacock & Cowan 2019) طی مطالعه‌ای نشان دادند که درگیری تحصیلی دانشجویان و دانش‌آموزان به صورت مجازی تغییر کرد و نگرش مثبت دانشجویان و دانش‌آموزان نسبت به علم کاهش یافت. با توجه به شیوع روزافزون ویروس کرونا در سطح بین‌المللی، به نظر می‌رسد کاهش درگیری تحصیلی در این افراد امری کاملاً طبیعی است و برای حل این مشکل جدی

جذابیت بصری ویدئوها و عدم تسلط به فن آوری (اطلاعات) طبقه بندی شدند. همچنین احمدی (Ahmadi, 2021) طی مطالعه پدیدارشناسانه نشان داد که عدم آشنایی دانش آموزان با آموزش مجازی، به سخره گرفتن آموزش مجازی، عدم درگیری دانش آموزان در آموزش مجازی، نبود روش مناسب برای آموزش مجازی، نبود منابع مناسب، نبود نرم افزار مناسب، عدم انتقال صحیح و مناسب محتوا، عینی نبودن محتوا، عدم ارتباط مستقیم معلم و دانش آموز، درگیری ناقص والدین در تربیت دانش آموزان، به دوش گرفتن بخش زیادی از تکالیف و محروم شدن دانش آموز از جو تربیتی مدرسه از جمله دغدغه معلمان از آموزش مجازی در دوره متوسطه بود. مطالعه دیگری با عنوان تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی از فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی دانش آموزان (شاد) موجب شناسایی و دسته بندی ده فرصت شدند. این فرصت‌ها شامل: جبران عقب افتادگی تحصیلی در ایام قرنطینه، افزایش مسئولیت‌پذیری و درگیری بیشتر اولیا با فرآیند یاددهی-یادگیری دانش آموزان، افزایش سرعت انتقال اطلاعات و ارائه اطلاعات جدید، ایجاد انگیزه در معلمان برای ارتقاء سواد رسانه‌ای، شناخته شدن معلمان توانمند و خلاق و فراهم شدن زمینه‌ای برای به اشتراک گذاشتن فایل‌ها و تجارب معلمان، افزایش مسئولیت‌پذیری معلمان برای مطالعه بیشتر، جذاب و برانگیزاننده بودن استفاده از آن برای دانش آموزان، علاقه مند کردن دانش آموزان به دانش روز و پژوهش کردن، انعطاف‌پذیری در ساعت شروع کلاس و حذف تردهای پرهزینه، پرورش خلاقیت در دانش آموزان برای ارائه تکالیف به شیوه‌ای نو و نه چالش‌شامل: عدم دسترسی همه دانش آموزان به فضای مجازی به ویژه در مناطق محروم و ایجاد نابرابری در فرصت آموزش، سنگین بودن هزینه‌های اینترنت برای خیلی از خانواده‌ها، کند بودن سرعت اینترنت، دشوار بودن سنجش یادگیری واقعی دانش آموزان و سلب شدن قدرت نظارت از معلم، اعتماد برخی دانش آموزان

شدن برای کوچ از پداگوژیکی حضوری به مجازی/ اجرای آموزش مجازی) و شش مقوله (ورود به فضای مجازی/ دعوت به کلاس مجازی/ تدریس مجازی/ تکالیف درسی مجازی/ ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مجازی / همکاری والدین در تدریس مجازی) به دست آمد. ضمناً یافته‌ها نشان می‌دهد معلمان در مرحله آغاز تغییر رویه آموزشی خود از حضوری به مجازی، الگوی آموزشی معمول خود را در فضای مجازی شبیه سازی کرده‌اند و به دانش و اصول پداگوژیکی تدریس در فضای مجازی توجه کافی نداشته‌اند. همچنین، بدبینی فراگیری نسبت به کیفیت و اثربخشی آموزش‌های مجازی در بین معلمان دیده شد. از دیگر مشکلات آموزش مجازی معلمان دوره کرونا عبارت است از کمبود وقت برای دوره‌های زنده، عدم برقراری ارتباط با دوستان، نبود اینترنت، مشکلات صوت و عدم ارتباط با مربی (Özüdoğru, 2021). نتایج مطالعه محمدی و همکاران (Mohammadi et al, 2020) با عنوان واکاوی تجارب والدین دانش آموزان دوره اول ابتدایی از چالش‌های آموزش مجازی با شبکه‌های اجتماعی در زمان شیوع ویروس کرونا نشان داد که پس از استخراج و دسته بندی موضوعی، محاسن و معایب آموزش مجازی در شبکه‌های اجتماعی در پنج مقوله آموزشی (محاسن: تداوم تحصیل و ایجاد فرصت خلاقیت؛ معایب: عدم تمایل به انجام تکالیف کلاسی و کاهش پایبندی به مقررات نظم و انضباط کلاسی)، اجتماعی (محاسن: آزادی عمل دانش آموزان و نظارت بیشتر والدین؛ معایب: حذف فعالیت گروهی و تنبلی و حواس پرتی دانش آموزان)، فرهنگی (محاسن: ورود آموزش مجازی به عرصه نظام تعلیم و تربیت و ایجاد تجربه جدید؛ معایب: حذف کاریمای حضور معلم و خستگی و بی‌حوصلگی برخی از والدین)، اقتصادی (محاسن: کاهش هزینه‌های اینترنت و ضرورت تهیه سخت افزار لازم جهت استفاده از شبکه‌های اجتماعی؛ معایب: وقت‌گذاری کم والدین شاغل) و فنی (ارتقاء سواد رسانه‌ای والدین به عنوان حسن؛ معایب: عدم

و شایستگی، خودمختاری و خودراهبری، و ارتباط استخراج شدند. افزون بر این، نتایج نشان داد که خرده مضامین ذیل هر یک از مضامین اصلی شامل نوع تکلیف، مشارکت، ارزشیابی، حمایت اجتماعی، زمان، اسنادهای علی، باورهای خودکارآمدی، آمایه های ذهنی، هیجانات و مؤلفه های اخلاق حرفه ای معلم (Shokri, Rashidipour & Sharifi, 2020).

به اینترنت و گوشی، استفاده بی جا و بی رویه از مطالب دیگران، عدم وقت گذاری برخی معلمان به امر تدریس و ارزیابی، استفاده از نرم افزار به عنوان ابزار تبلیغات، کاهش انگیزه برخی دانش آموزان نسبت به تحصیل در شیوه جدید تدریس گردید (Abbasi, Hejazi & Hakimzadeh, 2020). در همین راستا مطالعه دیگری نشان داد که سه مضمون اصلی تجربه زیسته دانشجویان درباره یادگیری آنلاین شامل احساس کفایت

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

های نوین که بسیار باصرفه هستند استفاده نمود. با شناخت این تجارب زیسته و واقعی غیر منتظره بهتر می توان مسائل آموزشی را شناسایی و در جهت رفع آنها اقدام عملی نمود که نتیجه این کار پیشگیری از انواع عقب ماندگی های آموزشی است. به عبارت دیگر، آموزش مجازی می تواند در موقعیتهایی که امکان حضور استاد و فراگیر در یک کلاس درس واقعی وجود ندارد، بسیار مفید و کاربردی باشد. پژوهش هایی از این دست می تواند بعنوان روشی مکمل کنار آموزش حضوری جهت افزایش بازدهی به کار رود. همچنین

از آنجایی که همه گیری کرونا و به دنبال آن تغییرات مربوط به این پدیده در همه ابعاد بویژه در آموزش، نوین و ناشناخته است، بنابراین، بررسی چندوجهی این موضوع و در بسترهای مختلف از نگاه اساتید و دانشجویان اهمیت بسزایی دارد. علاوه بر این، پژوهش های کیفی اندکی در این زمینه صورت گرفته است. از طرفی شناخت تجارب زیسته و واقعی آموزش مجازی می تواند جایگزین آموزش حضوری در مواقع ضروری باشد بطوریکه برای حل مشکل آموزش حضوری در دوران شیوع کرونا می توان از انواع آموزش

آگاهی از. تجارب دانشجویان در ارتباط با آموزش مجازی می‌تواند به اساتید و مسئولان امر اطلاعات خوبی در مورد مزایا و معایب و کیفیت این نوع آموزش و چگونگی ارتقای آن در صورت ادامه همه‌گیری بیماری یا اتخاذ تصمیمات برای استفاده موثر در کنار آموزش حضوری استفاده کرد. در کشورمان در پی شیوع بیماری کرونا و تعطیلات ناخواسته مدارس، تهیه نرم افزارهای نوین آموزشی بستر مناسبی را برای آموزش از راه دور فراهم کرد. لازم به ذکر است حرکتی که در حوزه آموزش مجازی به خاطر تهدید کرونا صورت گرفت، تبدیل به یک فرصت شد. در همین راستا؛ بررسی تجارب زیسته دانشجویان از آموزش مجازی، به دلیل حساسیت جایگاه آنها در نظام آموزشی، از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. هر چند مصاحبه کیفی با نمونه محدودی از مشارکت کنندگان، نمی‌تواند نتایج قابل تعمیمی را به لحاظ آماری در برداشته باشد، اما می‌تواند لایه‌های پنهان و عموماً مغفول مانده در این حوزه را بیشتر آشکار نماید. از این رو، با توجه به موارد مذکور در پژوهش حاضر این سؤال مطرح می‌شود که تجارب زیسته آموزش مجازی از نظر دانشجویان دانشگاه پیام نور اهواز در دوران شیوع کرونا کدام است؟ در شکل ۱ مدل مفهومی پژوهش ارائه شده است.

روش پژوهش

این پژوهش جزء پژوهش‌های کیفی و از نوع پدیدارشناسی است. پدیدارشناسی به معنای مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است که توسط یک فرد زیسته و تجربه می‌شود و به معنای جهان یا واقعیتی جدای از انسان نیست. به عبارتی، هدف پدیدارشناسی توصیف پدیده‌های خاص، اشیاء و تجربیات زندگی به همان صورتی است که ظاهر می‌شوند (Collaizzi, 1999, Streubert & Carpenter). هدف از پژوهش پدیدارشناسانه تبدیل تجربه زیسته به یک بیان متنی از جوهره آن است. متن را هم می‌توان به عنوان داده نگریست و هم به عنوان محصول پژوهش پدیدارشناسانه

(Smith, 1997). پدیدارشناسی طرحی نظام‌دار و دقیق که خاستگاه آن فلسفه است، به جلوه‌گری و نمایاندن ادراکات تجربه انسانی در مورد انواع پدیده‌ها می‌پردازد. لذا این پرسش را مطرح می‌سازد که تجربه زیسته چه نوع تجربه‌ای است؟ زیرا پدیدارشناسی می‌کوشد معانی را آنچنان که در زندگی روزمره زیسته می‌شوند، آشکار نماید. توجه به تجربه زیسته را به منزله تلاش برای فهم یا درک فهم یا درک معانی تجربه انسان، آن‌چنانکه زیسته می‌شود تلقی می‌کند. جهان زندگی همان تجربه‌ای است که بدون تفکر ارادی و بدون متوسل شدن به طبقه بندی کردن یا مفهوم سازی، حاصل می‌شود و معمولاً شامل آن چیزهایی است که مسلم دانسته می‌شوند یا متداول هستند. هدف مطالعه جهان زندگی، بازبینی تجارب بدیهی پنداشته شده و آشکار ساختن معانی جدید و یا مغفول مانده است. برای تجزیه و تحلیل و به دست آوردن درک و تفسیر بیشتر از تجربه زیسته دانشجویان، از روش هفت مرحله‌ای کولایزی (Collaizzi, 1978) استفاده شد. در روش کولایزی (Collaizzi, 1978) ابتدا توصیفات مشارکت کنندگان به منظور هم‌احساس شدن با آنها خوانده می‌شود. دوم، به هر کدام از پروتکل‌ها رجوع و عبارات مهم استخراج می‌شود. سوم، معنای هر عبارت مهم که تحت عنوان مفهوم تنظیم شده مطرح است، توسط پژوهشگران شکل می‌گیرد. چهارم، مفاهیم تنظیم شده در دسته‌های موضوعی سازماندهی می‌شود. پنجم، یافته‌ها به درون یک توصیف جامع از پدیده مورد پژوهش، به شکل یک بیانیه روشن تنظیم می‌شود. در آخر نتایج به مشارکت کنندگان بازگردانده شده و در مورد یافته‌ها از آنان سؤال می‌شود. کولایزی (Collaizzi, 1978) معتقد است که محققین باید نسبت به این مراحل انعطاف پذیر باشند برای حصول اطمینان از روایی پژوهش و به منظور اطمینان خاطر از دقیق بودن یافته‌ها از دیدگاه پژوهشگران، از نظرات ارزشمند اساتید آشنا با این حوزه و خبرگان دانشگاهی

آنان از آموزش مجازی پرسیده شد. فرآیند نمونه‌گیری تا ۶۰ مورد ادامه یافت و پس از آن محقق شاهد اشباع نظری داده‌ها بود. برای حصول اطمینان از روایی پژوهش و به منظور اطمینان خاطر از دقت بودن یافته‌ها از دیدگاه پژوهشگر، از نظرات ارزشمند اساتید آشنا با این حوزه و خبرگان دانشگاهی که در این حوزه خبره و مطلع بودند، استفاده شد. به عبارت دیگر به همین مناسبت ۳ نفر از اساتید گروه روان‌شناسی و یک نفر از اساتید رشته علوم تربیتی دانشگاه پیام نور اهواز انتخاب و به همین ترتیب از آنان خواسته شد که ضمن مطالعه مضامین بدست آمده در صورت نیاز به اصلاح، اقدامات لازم را انجام دهند و نتیجه این مرحله به اصلاح برخی مضامین اکتشافی منجر گردید.

نتایج بدست آمده نشان داد که پس از دسته‌بندی نظرات آنان پیرامون آموزش مجازی، دو مضمون کلی (مثبت و منفی) و فرعی بدست آمد. در همین راستا و به منظور رفع اشکالات و سوء برداشت از مضامین زیسته آموزش مجازی بدست آمده مجدداً در اختیارشان قرار گرفت و از آنان خواسته شد که مضامین بدست آمده را به دقت خوانده و در صورت نیاز به اصلاح، اقدامات لازم را انجام دهند و نتیجه این مرحله تغییر در برخی از مضامین شد. لازم به ذکر است پس از کدگذاری، مضامین مشابه و تکراری حذف گردید.

در همین راستا نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد پس از حذف عبارات مشابه و تکراری، تجارب زیسته دانشجویان از آموزش مجازی از دو مضمون کلی (مثبت و منفی) و ۷ مضمون فرعی تشکیل شده است. در همین راستا تجارب زیسته دانشجویان از آموزش مجازی عبارتند از:

♦ تجارب زیسته مثبت دانشجویان از آموزش مجازی مصاحبه با جمعی از دانشجویان فوق‌الذکر نشان داد که تجارب زیسته مثبت آموزش مجازی (مضامین کلی) از نظر آنان به صورت زیر تبلور پیدا می‌کند.
۱. صرفه‌جویی: در این خصوص نتایج مصاحبه با دانشجویان هدف، حاکی از آن بود که مصادیق صرفه

که در این حوزه خبره و مطلع هستند، استفاده شد. لازم به ذکر است که همچنین به منظور تعیین پایایی یافته‌های مربوط به تجارب زیسته دانشجویان از آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن حاکی از آن بود که ضریب پایایی تجارب زیسته مثبت آموزش مجازی ۰/۸۷ و برای تجارب زیسته منفی آموزش مجازی ۰/۷۲ برآورد شد. ضمناً روایی یافته‌ها توسط ۳ نفر از روان‌شناسان آشنا با ساخت پرسش‌نامه‌ها و همچنین یک نفر از اساتید رشته علوم تربیتی مورد بررسی و تایید شدند. همچنین به طور همزمان و برای تعیین روایی یافته‌ها از مشارکت‌کنندگان در تحقیق در تحلیل و تفسیر داده‌ها کمک گرفته شد. با توجه به اینکه بیماری کرونا بشدت در حال گسترش بود و دانشجویان از حضور در مراکز دانشگاهی امتناع می‌کردند لذا از درس‌آزمون‌های روان‌شناختی یک که تعداد دانشجویان آن نسبتاً زیاد بود ضمن توضیح اهداف تحقیق از دانشجویان داوطلب خواسته شد که در صورت تمایل در تحقیق حاضر شرکت کنند لذا از طریق لینک ال‌ام‌اس درس یاد شده، ۶۰ دانشجوی رشته روان‌شناسی به صورت داوطلبانه انتخاب و از آنان خواسته شد که به صورت حضوری به دانشگاه مراجعه و در خصوص تجارب زیسته و همچنین چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا از آنان سؤال شد.

موازین اخلاقی

به منظور رعایت اصول اخلاقی در پژوهش ابتدا به تمام افراد اطلاع داده شد که شرکت در این پژوهش کاملاً اختیاری است. همچنین اهداف پژوهش، رعایت صداقت و امانت‌داری علمی، رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش، ناشناس ماندن مشارکت‌کنندگان و محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات، برای آن‌ها تشریح شد.

یافته‌ها

همانطوری که قبلاً گفته شد، ۶۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر به صورت داوطلبانه انتخاب شدند و پس از طی مصاحبه نیمه‌ساختارمند در مورد تجارب زیسته

۳. مشکلات یادگیری و ارزشیابی: شاید یکی از مهم‌ترین تجارب زیسته منفی دانشجویان از آموزش مجازی این است که یادگیری در این بستر به حداقل خود می‌رسد لذا می‌توان گفت که یادگیری در سامانه آموزش مجازی به صورت دشواری یادگیری دروس محاسباتی مثل آمار و ...، کاهش انگیزه تحصیلی، ایجاد کسالت کلاسی، امکان انجام تقلب، اهتمام کم اساتید به حضور و غیاب کلاسی دانشجویان، بی‌خبری دانشجویان از نحوه ارزشیابی، اختصاص زمان کم جهت پاسخ به سئوالات پایان ترم، بی‌پاسخ ماندن برخی از سئوالات درسی دانشجویان به علت محدود بودن زمان کلاس، عدم حضور منظم و به موقع اساتید و دانشجویان در موقع برگزاری کلاس‌ها، نامناسب بودن برگزاری ساعات کلاسی برخی درس‌ها مثل ظهر، کاهش رقابت درسی، بی‌توجهی به برگزاری کلاس‌های عملی، عدم احساس دانشجویی کردن، تداخل برخی از کلاس‌های درسی والدین دانشجو با فرزندشان در یک ساعت و عدم پاسخگویی به موقع مسئولان برنامه‌ریزی در مورد سئوالات اضطراری دانشجویان از طریق برنامه ایتا و ... تجلی پیدا می‌کند.

۴. مشکلات فنی: و بالاخره مشکلات فنی آموزش مجازی، از دیگر تجارب زیسته منفی دانشجویان بود که به شکل ضعف آنتن دهی بویژه در مناطق روستایی، عدم آشنایی با برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مورد نیاز کلاس‌های درسی، نداشتن فضای مناسب آموزشی در برخی خانواده‌ها، نداشتن گوشی مناسب و جدید، قطع مکرر صداها، عدم ضبط صداها، اساتید جهت استماع مجدد درس‌ها، اتمام سریع شارژ گوشی و حتی اینترنت به دلیل استفاده زیاد و تغییر مکرر سامانه‌های امتحانات تجلی پیدا می‌کند.

یافته‌های تجارب زیسته دانشجویان حاصل از مصاحبه با آنان در جدول ۱ آمده است.

جوینی آموزش مجازی می‌تواند خود را به صورت کاهش هزینه ایاب و ذهاب به دانشگاه، امکان فرصت بیشتر برای مطالعه و انجام تکالیف درسی و نیز کاهش هزینه خرید لباس برای رفتن به دانشگاه، کاهش مصرف و خرید لوازم التحریر مثل کاغذ، خودکار و ... نشان دهد.

۲. کاهش حوادث: از جمله تجارب زنده مثبت آموزش مجازی برای دانشجویان را می‌توان به کاهش تصادفات ناشی از وسایل نقلیه و همچنین کاهش اضطراب افراد خجالتی اشاره کرد.

۳. حضور مفید: دانشجویان مورد مصاحبه اذعان کردند که به روز شدن اطلاعات آنان، دسترسی به کلاس‌ها در همه مواقع، امکان شرکت و حضور دانشجویان شاغل در کلاس‌ها، امکان حضور معلولان جسمی و بدنی و دسترسی به کتاب‌ها و جزوات نایاب از جمله تجارب زیسته آنان از آموزش مجازی بود.

♦ تجارب زیسته منفی دانشجویان از آموزش مجازی جمعی از دانشجویان مورد مصاحبه هم اعلام کردند که تجارب زیسته منفی آموزش مجازی به صورت زیر تبلور پیدا می‌کند.

۱. کاهش تعاملات اجتماعی: یکی از مضامین فرعی منفی تجارب زیسته آموزش مجازی از نظر دانشجویان می‌تواند به صورت کاهش تعاملات اجتماعی تجلی یابد. به عبارتی، آنها اذعان کردند که تعاملات اجتماعی به صورت‌های مختلفی همچون دور شدن آنان از کار گروهی، ندیدن چهره اساتید و همکلاسی‌ها، بی‌خبری از همکلاسی‌ها، کنترل ضعیف اساتید از عملکرد دانشجویان، سکوت اجباری افراد خانواده در موقع اتصال به کلاس آموزشی و کاهش نشاط جمعی نمود پیدا کند.

۲. مشکلات بدنی و جسمانی: از دیگر مضامین فرعی منفی تجارب زیسته آموزش مجازی از نظر دانشجویان، وقوع خستگی جسمی و روانی ناشی از نگاه مستمر به فضای مجازی است که این مساله به صورت ضعیف شدن چشم‌ها و گوش‌ها، کاهش تحرک بدنی و بی‌خوابی تجلی پیدا می‌کند.

جدول ۱: مضامین اصلی و فرعی تجارب زیسته آموزش مجازی دانشجویان مستخرج از مصاحبه

ردیف	مضامین اصلی	مضامین فرعی	شواهد
۱		کاهش تعاملات اجتماعی	۱. دور شدن از کار گروهی ۲. ندیدن چهره اساتید و همکلاسی‌ها ۳. بی‌خبری از همکلاسی‌ها ۴. کنترل ضعیف اساتید از دانشجویان ۵. سکوت اجباری افراد خانواده در موقع اتصال به کلاس آموزشی ۶. کاهش نشاط جمعی
		مشکلات بدنی	۱. ضعیف شدن چشم‌ها و گوش‌ها ۲. کاهش تحرک بدنی ۳. بی‌خوابی
	تجارب زیسته منفی آموزش مجازی	مشکلات یادگیری و ارزشیابی	۱. دشواری یادگیری دروس محاسباتی مثل آمار و ... ۲. کاهش انگیزه تحصیلی ۳. ایجاد کسالت کلاسی ۴. امکان انجام تقلب ۵. عدم حضور منظم و به موقع اساتید و دانشجویان در موقع برگزاری کلاس‌ها ۶. بی‌خبری از نحوه ارزشیابی ۷. اختصاص زمان کم جهت پاسخ به سئوالات پایان ترم ۸. بی‌پاسخ ماندن برخی از سئوالات درسی دانشجویان به علت محدود بودن زمان کلاس ۹. عدم حضور به موقع اساتید و دانشجویان در موقع برگزاری کلاس‌ها ۱۰. نامناسب بودن برگزاری ساعات کلاسی برخی درس‌ها مثل ظهر ۱۱. کاهش رقابت درسی ۱۲. بی‌توجهی به برگزاری کلاس‌های عملی ۱۳. عدم احساس دانشجویی نمودن ۱۴. تداخل برخی از کلاس‌های درسی والدین دانشجو با فرزندشان در یک ساعت ۱۵. عدم پاسخگویی به موقع مسئولان برنامه ریزی در مورد سئوالات اضطراری دانشجویان از طریق برنامه ایتا و ...
		مشکلات فنی	۱. ضعف آنتن دهی بویژه در مناطق روستایی ۲. عدم آشنایی با برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مورد نیاز کلاس‌های درسی ۳. نداشتن فضای مناسب آموزشی در برخی خانواده‌ها ۴. نداشتن گوشی مناسب و جدید ۵. قطع مکرر صداها ۶. عدم ضبط صداها یا اساتید جهت استماع مجدد درس‌ها ۷. اتمام سریع شارژ گوشی و حتی اینترنت به دلیل استفاده زیاد ۸. تغییر مکرر سامانه‌های امتحانات

		تجارب زیسته مثبت آموزش مجازی
۲	۱. هزینه ایاب و ذهاب رفت و برگشت به دانشگاه	گرفه نتایج
	۲. امکان فرصت بیشتر برای مطالعه و انجام تکالیف درسی	
	۳. کاهش هزینه خرید لباس برای رفتن به دانشگاه	
	۴. کاهش مصرف لوازم التحریر مثل کاغذ، خودکار و...	
	۱. کاهش تصادفات	کاهش حوادث
	۲. کاهش اضطراب افراد خجالتی	
	۱. به روز شدن اطلاعات	حضور مفید
	۲. دسترسی همه مواقع به کلاس ها	
	۳. امکان شرکت و حضور دانشجویان شاغل	
	۴. امکان حضور معلولان جسمی و بدنی	
	۵. دسترسی به کتاب ها و جزوات نایاب	

بحث و نتیجه گیری

(UNESCO, 2020). از دیگر یافته های این پژوهش، کاهش حوادث غیر قابل پیش بینی بواسطه آموزش مجازی برای دانشجویان مورد مطالعه بود. برای نمونه می توان به کاهش تصادفات ناشی از وسایل نقلیه، و همچنین کاهش اضطراب افراد خجالتی اشاره کرد. در این راستا، نتایج بدست آمده از مطالعه رنج دوست (Ranj دوست, 2019) نشان داد آزمون های مجازی در کاهش نگرانی، کاهش هیجان پذیری و کاهش واکنش های جسمانی نقش اساسی دارد. بنابراین برای کاهش میزان استرس در دانشجویان و به بوجود آوردن شرایط لازم برای کاهش استرس در آنان توصیه می شود. زیرا ساخت آزمون های مجازی جهت کاهش استرس در دانشگاه ها توسعه و نهادینه شود.

افزون بر این، یکی دیگر از مضمون های اصلی نتایج این تحقیق، حضور مفید دانشجویان در طی دوران استفاده از آموزش مجازی مطرح شد. به این صورت که دانشجویان مورد مصاحبه بیان کردند به روز شدن اطلاعات آنان، دسترسی به کلاس ها در همه مواقع، امکان شرکت و حضور دانشجویان شاغل در کلاس ها، امکان حضور معلولان جسمی و بدنی و دسترسی به کتاب ها و جزوات نایاب از جمله تجارب زیسته آنان از آموزش مجازی بود. در همین راستا، مطالعه محمدی و

همانطوری که قبلا گفته شد، پژوهش حاضر به منظور فهم و درک عمیق تجارب زیسته آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه پیام نور اهواز در دوران شیوع کرونا انجام گرفت. اولین مضمون اصلی این پژوهش نقش آموزش مجازی در صرفه جویی در زمان و کاهش هزینه ها برای دانشجویان است. در این مطالعه مشخص شد که مصادیق صرفه جویی آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان مورد مطالعه می تواند خود را به صورت کاهش هزینه ایاب و ذهاب به دانشگاه و کاهش هزینه مصرف و تهیه لوازم مورد نیاز مانند لباس مناسب و لوازم التحریر، امکان فرصت بیشتر برای مطالعه و انجام تکالیف درسی دانشگاه نشان دهد. همچنان که مطالعات انجام شده گویای آن است که آموزش آنلاین و مجازی می تواند سیستم آموزشی را با گسترش فرصت های آموزشی، تغییر جمعیت دانش آموزان و دانشجویان و تشویق توسعه روش های آموزشی جدید متحول کند. به عبارت دیگر، در صورت رخداد مسائل پیش بینی نشده مثل شیوع بیماری ها می توان از آموزش های جایگزین مانند آموزش مجازی (از جمله مزایای آن صرفه جویی، دسترسی به موقع و ... بهره برد. همچنین فرآیند یادگیری را قابل اطمینان تر و کارآمدتر می سازد

پایین آورد. برای تبیین این مورد می‌توان گفت که بدلیل قطع شدن تعاملات مستقیم و چهره به چهره با معلمان، اساتید و دوستان افراد دچار چالش‌هایی مانند حواس پرتی، تنبلی و خلق پایین و کاهش انگیزه و انزوای اجتماعی (Abbasi et al, 2020؛ Villani et al, 2021) می‌گردند بطوری که این مساله می‌تواند اثرات منفی بر تمایل انجام وظایف تحصیلی و لزوم پایبندی به موازین درسی و کلاسی را به همراه داشته باشد. همچنین، از آنجایی که در دوران همه‌گیری ویروس کرونا درگیری تحصیلی و آموزش و یادگیری دانشجویان و دانش‌آموزان به صورت مجازی تغییر کرد (Hassani et al, 2021)، لذا به تبع آن نگرش مثبت دانشجویان و دانش‌آموزان نسبت به علم هم کاهش یافت و اساتید نیز دسترسی، نظارت و کنترل ضعیف تری نسبت به عملکرد تحصیلی دانشجویان خود داشتند که خود این موضوع می‌تواند تاثیرات سوء بر نوع رابطه و کیفیت خدمات ارائه شده و احساسی که افراد تجربه می‌کنند، داشته باشد. از سوی دیگر، به دلیل ماندن در خانه و محدودیت‌های موجود و لزوم رعایت قرنطینه خانگی، افت نشاط جمعی بویژه جوانان و نوجوانان دور از انتظار نبود. در همین رابطه نتایج مطالعه فرزین (Fardin, 2020) نشان داد که افزایش میزان اضطراب، محبوس شدن انسان‌ها در خانه، تعطیلی تجارت و مدارس از پیامدهای شیوع ویروس کرونا بود.

از دیگر یافته‌های تحقیق حاضر این بود که در این میان، بخاطر استفاده مداوم و طولانی مدت از ابزارهای الکترونیکی جهت بهره‌گیری از آموزش مجازی و مشارکت در کلاس و امتحانات، دانشجویان مشکلات جسمانی و بدنی را نیز گزارش دادند. این شیوه پیامدهایی مانند ضعف بینایی و شنوایی، کم‌تحرکی (et al, 2021 Villani) را به دنبال داشته است که سلامتی افراد را بطور جدی به مخاطره می‌اندازد و همانطور که پیشینه تجربی نشان می‌دهد بکارگیری فضای مجازی در شبانه روز و بطور پیوسته بر کیفیت خواب دانشجویان (Barati et al, 2020) نیز مؤثر است. بدیهی است

همکاران (Mohammadi et al, 2020) نیز محاسن آموزش مجازی را شامل مواردی مثل: تداوم تحصیل و ایجاد فرصت خلاقیت؛ آزادی عمل دانش‌آموزان و نظارت بیشتر والدین؛ ورود آموزش مجازی به عرصه نظام تعلیم و تربیت و ایجاد تجربه جدید؛ کاهش هزینه‌های و ذهاب و ضرورت تهیه سخت‌افزار لازم جهت استفاده از شبکه‌های اجتماعی؛ و ارتقاء سواد رسانه‌ای والدین طبقه بندی نمودند. بنابراین در این مقاله نیز حضور مفید احصاء گردیده است. در همین راستا بایستی گفت که جبران عقب‌افتادگی تحصیلی در ایام قرنطینه، افزایش مسئولیت‌پذیری و درگیری بیشتر اولیا با فرآیند یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان، افزایش سرعت انتقال اطلاعات و ارائه اطلاعات جدید، ایجاد انگیزه در اساتید برای ارتقاء سواد رسانه‌ای، شناخته شدن اساتید توانمند و خلاق و فراهم شدن زمینه به اشتراک گذاشتن فایل‌ها و تجارب اساتید، افزایش مسئولیت‌پذیری اساتید برای مطالعه بیشتر، جذاب و برانگیزاننده بودن استفاده از آن برای دانشجویان، علاقه مند کردن آنان به دانش روز و پژوهش کردن، انعطاف‌پذیری در ساعت شروع کلاس و حذف تردهای پرهزینه، پرورش خلاقیت دانشجویان برای ارائه تکالیف به شیوه‌های نو فرصت‌های آموزش مجازی بود که در پژوهش حاضر به دست آمد.

علاوه بر این، کاهش تعاملات و ارتباطات اجتماعی از دیگر یافته‌های فرعی این پژوهش بود. همچنان که نتایج سایر مطالعات همچون اوزدوگرو (Özüdoğru, 2021) و محمدی و همکاران (Mohammadi et al, 2020) نیز مشخص کرده‌اند، کمتر شدن این نوع روابط و تجارب از معایب آموزش مجازی به شمار می‌رود. به عبارت دیگر استفاده از آموزش مجازی خیلی از روابط اجتماعی و تماس‌های حضوری دانشجویان را کم کرد بطوری که ارتباط آنها با دیگران بویژه اساتید یک طرفه بود که این یکی از پیامدهای منفی آموزش مجازی بود. این شکل از آموزش می‌تواند خلاقیت و نوآوری را کم و حتی انگیزش تحصیلی را

استفاده نامتعارف و بیش از حد از وسایل الکترونیکی همچون بکارگیری آموزش مجازی می‌تواند اثرات جبران ناپذیری را ایجاد کند. از این رو، شناسایی این مسائل و تلاش برای رفع آنها می‌تواند در آموزش کارآمد موثر باشد. در همین خصوص بررسی‌ها نشان می‌دهد افراد در طی آموزش مجازی در دوره همه‌گیری کووید-۱۹ با مشکلاتی مانند موانع فنی، مشارکت در آموزش (Rasmitadila et al, 2020)؛ کمبود فرصت‌ها، استفاده از شبکه اینترنت (Zaree & Javadipour, 2021)، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی یادگیری مواجه هستند (Fauzi & Khusuma, 2020). در همین راستا نتایج این پژوهش مضامین زیر مجموعه مشکلات فنی را نشان داد. برای مثال ضعف آنتن دهی شبکه اینترنت بویژه در مناطق روستایی، عدم آشنایی با برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مورد نیاز کلاس‌های درسی، نداشتن فضای مناسب آموزشی در برخی از خانواده‌ها، نداشتن گوشی مناسب و جدید، قطع مکرر صداها، عدم ضبط صداها، اساتید جهت استماع مجدد درس‌ها، اتمام سریع شارژ گوشی و حتی اینترنت به دلیل استفاده زیاد، تغییر مکرر سامانه‌های مربوط به امتحانات که همگی مشکلاتی را برای یادگیرندگان ایجاد می‌کند. از این رو، نتایج پژوهش نشان داد که بخشی از مشکلات مربوط به زیرساخت‌های اینترنتی در کشور و برخی از آن‌ها مربوط به دانشجویان و استادان می‌باشد. در این خصوص به متولیان امر خصوصا کارشناسان فن آوری پیشنهاد می‌گردد تا زمینه رفع این‌گونه مشکلات را فراهم کنند.

یافته فرعی دیگر این پژوهش، مربوط به مشکلات یادگیری و ارزشیابی اندوخته‌ها در آموزش مجازی است. نتایج این تحقیق نشان داد که این مضامین دربرگیرنده مواردی مثل دشواری یادگیری دروس محاسباتی مثل آمار، کاهش انگیزه تحصیلی، ایجاد کسالت کلاسی، امکان انجام تقلب تحصیلی، عدم حضور منظم و به موقع اساتید و دانشجویان در موقع برگزاری کلاس‌ها، بی‌خبری از نحوه ارزشیابی و امتحان،

اختصاص زمان کم جهت پاسخ به سؤالات پایان‌ترم، بی‌پاسخ ماندن برخی از سؤالات درسی دانشجویان به علت محدود بودن زمان کلاس، عدم حضور به موقع اساتید و دانشجویان در موقع برگزاری کلاس‌ها، نامناسب بودن برگزاری ساعات کلاسی برخی از درس‌ها مثل برگزاری کلاس در وقت ظهر، کاهش رقابت درسی، بی‌توجهی به برگزاری کلاس‌های عملی، عدم احساس دانشجویی نمودن، تداخل برخی از کلاس‌های درسی والدین دانشجو با فرزندان در یک ساعت، عدم پاسخگویی به موقع مسئولان برنامه‌ریزی در مورد سؤالات اضطراری دانشجویان از طریق برنامه‌ای و ... است. این یافته با نتایج پژوهش‌های احمدی (Ahmadi, 2021) و محمدی و همکاران (Mohammadi et al, 2021) همسو است. بطور کلی می‌توان مطرح کرد که تجربه زندگی در دوران کرونا بدلیل اینکه یک چالش جدید و ناشناخته‌ای بود و در پی آن تحت شعاع قرار گرفتن همه ابعاد فردی، اجتماعی، اقتصادی، تحصیلی و ... که موجب شد سیستم‌های آموزشی به روش‌های نوین آموزشی روی آورند، همراه با مزایا و معایب فراوانی بود. این پژوهش بخشی از مشکلات یادگیری الکترونیک در دانشگاه پیام‌نور اهواز را از دید دانشجویان آن دانشگاه نمایان ساخت. البته جای شک نیست که مرکز یادگیری الکترونیکی همواره به دنبال ارتقای زیرساخت‌ها و رفع مشکلاتی است که در این فضا وجود دارد، اما یک آسیب‌شناسی دقیق باعث می‌شود که این فضا روز به روز کارآمدتر و اثربخش‌تر گردد. لذا امید می‌رود که افرادی که مسئول این قبیل آموزش‌ها در نظام آموزش عالی دانشگاه‌ها هستند، با سعی و تلاش مجدانه در جهت رفع این مشکلات برآیند و گامی اساسی در پیشبرد اهداف نظام تعلیم و تربیت در دوران شیوع ویروس کرونا در کشور داشته باشند.

این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز روبه‌رو بود. استفاده از روش مصاحبه به تنهایی از جمله محدودیت‌های مطالعه حاضر بشمار می‌رود. و لذا در تعمیم نتایج

- students of the University of Medical Sciences. *Journal of Scientific Researchers*, 18 (3), 33-24.
- Batac, K.I.T, Baquiran, J.A & Agaton, C.B. (2021). Qualitative content analysis of teachers' perceptions and experiences in using blended learning during the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 20, 6, 225-243.
- Berge, Z.L. (1995). Facilitating computer conferencing: Recommendations from the field. *Educational Technology*, 15 22-30.
- Clark, R.E. (1994). Media will never influence learning, educational technology. *Research and Development*, 42, 21- 29.
- Cohen, A. (1999). Instructional technology and distance learning through internet. *Educational Media International*, 36, 218-229.
- Colaizzi, P.F. (1978). Psychological research as a phenomenologist views it. In: Valle, R.S. and King, M., Eds., *Existential-Phenomenological alternatives for psychology*, Oxford University Press, New York, 48-71.
- Crawford, J., Butler-Henderson, K., Rudolph, J., Malkawi, B., Glowatz, M., Burton, R., Magni, P. A., & Lam, S. (2020). COVID-19: 20 countries' higher education intraperiod digital pedagogy responses. *Journal of Applied Learning & Teaching*, 3(1), 9– 28.
- Darkwa, B.F. & Antwi, S. (2021). From classroom to online: Comparing the effectiveness and student academic performance of classroom learning and online learning. *open access library Journal*, 8: e7597. <https://doi.org/10.4236/oalib.1107597>.
- Dhawon, S. (2020). Online learning: A Panacea in the time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1) 5–22.
- Fauzi, I., & Khusuma, I. H. S. (2020). Teachers' elementary school in online learning of Covid-19 pandemic conditions. *Jurnal Iqra': Kajian Ilmu Pendidikan*, 5(1), 58-70.
- به دیگر دانشجویان سایر دانشگاه‌ها باید احتیاط نمود. پژوهش روی بقیه دانشجویان سایر رشته‌ها و حتی اساتید این دانشجویان و مقایسه نظرات این افراد با نظرات بقیه دانشگاه‌ها از پیشنهادات پژوهش حاضر است. لازم به ذکر است که تجارب زیسته مثبت آموزش مجازی که عبارتند از صرفه جویی، کاهش حوادث، و حضور مفید، همچنین تجارب زیسته منفی آنان از آموزش مجازی را بایستی تقویت و راهکارهای کاهش تجارب زیسته منفی آموزش مجازی که عبارتند از کاهش تعاملات اجتماعی، مشکلات بدنی، مشکلات یادگیری و ارزشیابی و مشکلات فنی است را شناسایی نمود. نتایج پژوهش حاضر دیدگاه‌های فعلی مربوط به آموزش مجازی را به‌عنوان مفهومی نسبتاً جدید که نتایج مثبت و منفی به همراه دارد، را گسترش می‌دهد. از آنجایی که این مطالعه در ایران انجام شده است و ممکن است نتایج در کشورهای مختلف و زمینه‌های فرهنگی متفاوت باشد بنابراین، پیشنهاد می‌شود این پژوهش در سایر کشورها و بر روی مردان نیز اجرا شود. گسترش تحقیقات به کشورهای مختلف در مورد ساختار آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا ممکن است درک بهتری از این مفهوم را فراهم کند.

منابع

- Abbasi, F, Hejazi, A & Hakimzadeh, R. (2020). Elementary school teachers' lived experience S teaching opportunities and challenges in the (educational) student education network: A phenomenological study. *Teaching Research*, 8 (3), 24-1.
- Ahmadi, L. (2021). An analysis of teachers' concerns about virtual secondary education (A Phenomenological Study). *Quarterly Journal of New Approach in Educational Sciences*, 4 (1), 35-41.
- Barati, M, RashidiDarab, S, Bakhshian, P, Afshari, M, Dosti, & Irani, A. (2020). Investigating the relationship between cyberspace overuse and sleep quality in

- Fardin, M.A. (2020). COVID-19 and Anxiety: A Review of Psychological Impacts of Infectious Disease Outbreaks. *Arch Clin Infect Dis*. In Press (In Press):e102779.
- Hassani, M, Gholam Azad, S & Navidi, A. (2021). Iranian teachers' experiences of virtual teaching in the early days of the coronavirus epidemic. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 12 (1), 107-87.
- Huber, S. G., & Helm, C. (2020). COVID-19 and schooling: evaluation, assessment and accountability in times of crises—reacting quickly to explore key issues for policy, practice and research with the school barometer. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability* 32, 237–270.
- Luthra, P., & Mackenzie, S. (2020). Ways COVID-19 could change how we educate future generations. In *World Economic Forum*.
<https://www.weforum.org/agenda/2020/03/4-ways-covid-19-education-future-generations/>.
- Mohammadi, M, Keshavarzi, F, Naseri Jahromi, R, Naseri Jahromi, R, Hesampour, Z; Mirghafari, F & Ebrahimi, S. (2020). An analysis of the experiences of parents of elementary school students of the challenges of e-learning with social networks during the outbreak of the coronavirus. *Educational research*, 40, 101-74.
- Ocak, M. (2020). What We learned about distance education during Covid-19? EPAL—electronic platform for adult learning in Europe. . Available online: <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/what-we-learned-about-distance-education-during-covid-19> (accessed on 12 July 2020).
- Owusu-Fordjour, C., Koomson, C. K., & Hanson, D. (2020). The Impact of Covid-19 on Learning-The Perspective of the Ghanaian Student. *Eur. J. Educ. Stud.* 7 (3), 88–101.
- Özüdoğru, G.(2021). Problems faced in distance education during Covid-19 Pandemic. *Participatory Educational Research*, 8(4), 321-333.
- Peacock, S, & Cowan, J. (2019). Promoting sense of belonging in online learning communities of inquiry at accredited courses, *OLJ*, 23, 67–81.
- Putra, P., Liriwati, F., Tahrir, T., Syafrudin, S., & Aslan, A. (2020). The students learning from home experience during Covid-19 school closures policy in Indonesia. *Jurnal Iqra': Kajian Ilmu Pendidikan*, 5(2), 42-30.
- Ranjdoost, S. (2019). Investigating the role of virtual tests in reducing stress from the perspective of professors and students of Payame Noor University. *Education Technology*, 13 (2), 370-378.
- Rasmitadila, A, R. R., Rachmadtullah, R., Samsudin, A., Syaodih, E., Nurtanto, M., & Tambunan, A. R. S. (2020). The Perceptions of primary school teachers of online learning during the COVID-19 Pandemic period: A case study in Indonesia. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 7(2), 90-109.
- Romeo, A, Benfante, A., Castelli, L., & Di Tella, M. (2021). Psychological distress among Italian university students compared to general workers during the COVID-19 pandemic. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 18:2503. doi: 10.3390/ijerph18052503.
- Siemens, G. (2013). Complexity, chaos and emergence [Internet]. 2009 Oct 19 [Cited 2013 Dec 28; Updated Oct 19]. Available From: https://docs.google.com/document/d/1SbKRX97g1tVgxE3gVWIVvA8injDYe_9JVwGjYCLzXe3k/edit.
- Shokri, O, Rashidipour, F & Sharifi, M. (2020). Students' life experiences of online learning during the Quidd disease epidemic: 19 An interpretive phenomenological analysis. *Journal of Applied Psychology*, 14, (2), 54, 123-145.
- Smith, D. (1997). Phenomenology: Methodology and method. In J. Higgs (Ed.), *Qualitative*

- research: *Discourse on methodologies*(75-80). Sydney, New South Wales, Australia: Hampden Press.
- Streubert, H. J., & Carpenter, D. R., (1999). *Qualitative research in nursing, humanistic imperative*. Philadelphia. USA.
- Todd, R. W. (2020). Teachers' perceptions of the shift from the classroom to online teaching. *International Journal of TESOL Studies*, 2(2), 4-16.
- Toquero, C. M. (2020). Challenges and opportunities for higher education amid the COVID-19 pandemic: The Philippine context. *Pedagogical Research*, 5(4), 1-5.
- Tria, J.Z. (2020). The COVID-19 Pandemic through the Lens of Education in the Philippines: The New Normal. *International Journal of Pedagogical Development and Lifelong Learning*. 2020;1. <https://doi.org/10.30935/ijpdll/8311>.
- UNESCO. (2020). COVID-19 and higher education: Today and tomorrow. Impact analysis, policy responses and recommendations. 2020. Available online: <http://www.iesalc.unesco.org/en/wp-content/uploads/2020/04/COVID-19-EN-090420-2.pdf> (accessed on 2 July 2020).
- Villani, L, Pastorino, R., Molinari, E, Anelli, F., Ricciardi, W., Graffigna, G., & Boccia, S. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on psychological well-being of students in an Italian university: a web-based cross-sectional survey. *Globalization and Health*, 17, 39, 1-14.
- Wang, C, Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S., & Ho, R.C. (2020). *Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China*. *IJERPH* 17:1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>.
- Wu S-Y. (2021). How teachers conduct online teaching during the COVID-19 Pandemic: A case study of Taiwan. *Front. Educ.* 6, 675434. doi: 10.3389/feduc.2021.675434.
- Zarei, A, & Javadipour, M. (2021). Problems of e-learning in the University of Tehran due to the spread of Corona virus. *Management and Planning in Educational Systems*, 14 (2), 21-36.